EUROPEAN CENTRE FOR MINORITY ISSUES KOSOVO

UNITED NATIONS TRUST FUND TO END VIOLENCE AGAINST WOMEN

INSTITUCIONALNI I PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU ŽENA IZ MANJINA OD NZRP

Important Note: The views and opinions expressed in this publication do not necessarily reflect the views of the United Nations Trust Fund to End Violence against Women or any other organization under the auspices of the United Nations.

Working Towards a Stable Multi-Ethnic Kosovo

SADRŽAJ

I. UVOD 3
II. KONTEKST PROBLEMA I IZAZOVI SA KOJIMA SE SUOČAVAJU ŽENE I DEVOJKE IZ MANJINA 3
III. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA ZAŠTITU OD NZRP I NP 4
IV. PRAVNI OKVIR ZAŠTITE OD NZRP I NP 5
V. NEDOSTACI U USVOJENOM PRAVNOM OKVIRU I TRENUTNO RASPOLOŽIVIM INSTITUCIONALNIM MEHANIZMIMA 5
VI. PREPORUKE 8

I. UVOD

Burno putovanje ka integracijama u Evropsku Uniju i pristupanje Kosova (pod RSBUN 1244/1999) kao novorođene zemlje ostaje ozbiljan izazov. Razvijanje u zrelu zemlju, uticanje na povećanje međunarodnog priznanja i ispunjavanje svih potrebnih standarda zahteva punu posvećenost osnovnim i dalekosežnim reformama u mnogim oblastima. Pored nadugačke i naširoke liste drugih, prijavljeno je da "nasilje zasnovano na rodnoj pripadnosti i ograničen pristup žena vlasništvu nad imovinom značajno otežava njihovo puno uživanje prava".[1] Od posebnog značaja je to što se žene iz manjina suočavaju sa dvostrukom ugroženošću u toj oblasti, naročito zbog njihove etničke i rodne pripadnosti. Sledeće pravilo ukratko prikazuje detaljan opis i analizu trenutnog institucionalnog i pravnog okvira za zaštitu manjinskih žena i devojaka na Kosovu (pod RSBUN 1244/1999) od nasilja zasnovanog na rodnoj pripadnosti (u daljem tekstu "NZRP"), identifikuje nedostatke i prepreke i iznosi jasne preporuke vladi Kosova (pod RSBUN 1244/1999), sudovima, policiji, civilnom društvu i svim drugim relevantnim akterima.

II. KONTEKST PROBLEMA I IZAZOVA SA KOJIMA SE SUOČAVAJU MANJINSKE ŽENE I DEVOJKE

Kontekst problema i izazova sa kojima se suočavaju manjinske žene i devojke

Žene koje pripadaju manjinskim zajednicama na Kosovu (pod RSBUN 1244/1999) – naročito među manjinskim zajednicama Roma, Aškalija, Egipćana i Srba – suočavaju se sa de facto dvostrukom diskriminacijom kao žene i kao pripadnice manjinskih zajednica i one su podložne NZRP. Među najtežim problemima su nasilje u porodici (u daljem tekstu 'NP') i rano sklopljeni i prisilno sklopljeni brakovi. Ciljane žene poseduju ograničeno znanje o i pristup adekvatnoj prevenciji i uslugama tretmana na Kosovu (pod RSBUN 1244/1999). Država poseduje pravni i institucionalni okvir usmeren ka podržavanju rodne ravnopravnosti i sprečavanju NZRP; međutim, njegovo sprovođenje ostaje neadekvatno, naročito u manjinskim oblastima, pošto se žene iz manjina suočavaju sa dodatnim jezičkim, društvenim i političkim preprekama pristupu postojećim službama.

[1] Evropska Komisija, Izveštaj o Kosovu za 2015 godinu, strana 20, dostupan na http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_kosovo.pdf

Kako zakon definiše NZRP?

Prema Kosovskom (pod RSBUN 1244/1999) Zakonu o ravnopravnosti polova, "nasilje na osnovu rodne pripadnosti uključuje svako nasilje koje dovodi ili će verovatno dovesti do povrede ili fizičke, seksualne, psihološke, društvene ili ekonomske patnje po rodnoj osnovi, uključujući i pretnje takvim aktima, prinudu ili proizvoljno lišenje slobode, bilo kada se to dešava u javnom ili privatnom životu'.[2] Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (u daljem tekstu 'CEDAW') definiše nasilje zasnovano na rodnoj ravnopravnosti kao "svako nasilje koje dovodi ili će verovatno dovesti do povrede ili fizičke, seksualne, psihološke, društvene ili ekonomske patnje po rodnoj osnovi, uključujući i pretnje takvim aktima, prinudu ili proizvoljno lišenje slobode, bilo kada se to dešava u javnom ili privatnom životu".[3] Sa druge strane, NP je definisano kao 'jedan ili više namernih akata ili propusta (između ostalog, upotreba fizičke sile ili psihološkog pritiska, neželjenih seksalnih odnosa, oštećenje ili uništenje imovine, prisilno uklanjanje iz mesta stanovanja) počinjenih od strane jedne osobe prema drugoj osobi sa kojim je on/ona bio/bila u porodičnim odnosima'.[4] Čak šta više, prisilni brakovi i brakovi između dece smatraju se da uvode žene i mlade devojke u odnose koji ih lišavaju njihovih osnovnih ljudskih prava i koji su stoga zabranjeni velikim brojem međunarodnih pravnih instrumenata.[5]

III. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA ZAŠTITU OD NZRP I NP

Svaka *policijska* stanica poseduje jedinicu odgovornu za nasilje zasnovano na rodnoj pripadnosti. [6] Policija je odgovorna da reaguje na svaku prijavu za dela ili pretnje izvršenja akata NZRP/NP, uhapsi navodnog počinioca kada postoje osnove za sumnju da je bio počinjen zločin koji uključuje NZRP/NP i da upotrebi opravdana sredstva da zaštiti žrtvu i spreči dalje nasilje.[7]

Službenici za rodnu ravnopravnost su javni službenici, dostupni u svim opštinama, koji rade na postizanju rodne jednakosti i uključivanju rodnih pitanja u opštinska pravila, zakonodavstvo i praksu.[8]

[2] Zakon o rodnoj jednakosti, član 3.1.18, dustpan na http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-020%20a.pdf
[3] CEDAW, Opšta preporuka br. 19. Dostupna na http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm
[4] Zakon o zaštiti od porodičnog nasilja (ZZPN), član 2.1.2. Dostupan na http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2010-182-eng.pdf
[5] Zastupnici za ljudska prava. *Prisilni i brakovi između dece*. Dostupan na http://www.stopvaw.org/forced_and_child_marriage
[6] Izveštaj o Kosovi za 2015 godinu, strana 24.
[7] ZZPN, član 24.
[8] Misija OEBS-a na Kosovu, *Misija OEBS-a na Kosovu podržava opštinske službenike za rodnu ravnopravnost*, dostupan na http://www.osce.org/kosovo/47900

Centri za socijalni rad (CSR) su pod kontrolom Ministarstva Rada i Socijalnog Staranja (u daljem tekstu "MRSS") i imaju mandat da, između ostalog, rešavaju slučajeve nasilja u porodici.[9]

Nevladina *skloništa* su ugovorena od strane MRSS da pruže usluge zaštite ženama i deci žrtvama NZRP/NP. Šest skloništa koja se nalaze širom Kosova (pod RSBUN 1244/1999), deluju kao Savez Skloništa kroz zajedničke procedure i zastupanje. Pored usluga smeštaja, ona pružaju usluge psihološkog i pravnog savetovališta.[10]

Opštinski sudovi su nadležni za izdavanje mera zaštite kao što su različite vrste naloga za pružanje zaštite potencijalnim ili stvarnim žrtvama NZRP/NP, koji će biti sprovedeni od strane Policije Kosova (pod RSBUN 1244/1999).[11]

Pored gore navedenog, *kancelarija za zaštitu žrtava i pružanje pomoći* je osnovana radi pružanja pomoći, između ostalog, žrtvama NZRP/NP, kroz sledeća sredstva: *linija za pružanje pomoći* koja je besplatan javni telefonski broj za poverljivo prijavljivanje zločina koji podrazumevaju različite vrste zlostavljanja; *zastupnik žrtve,* koji je ovlašćeni predstavnik ovlašćen da obavesti oštećenu stranu o njegovim/njenim pravima, zastupa interese žrtve pred državnim tužiocem i sudom; i, kada je potrebno, uputi žrtve drugim pružaocima usluga.[12]

IV. PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU OD NZRP I NP

Ustav Kosova, kao najviši pravni akt, garantuje zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda od strane državnih organa i zakona.[13] Zakon o zaštiti od nasilja u porodici (u daljem tekstu "ZZNP") je specijalan zakon koji ima za cilj sprečavanje NZRP/NP odgovarajućim pravnim merama, tretiranje počinilaca nasilja u porodici i

[9] Färnsveden, Ulf, Ariana Qosaj-Mustafa, Nicole Farnsworth. *Rodni profil države: Analiza rodnih razlika na svim nivoima na Kosovu.* Švedski okvir za rodnu ravnopravnost, 2014, str. 7.Dostupan na http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_20757/cf_347/Orgut_Kosovo_Gender_Profile_FINAL_2014-05-08.PDF

[10] ECMI Kosovo. *Osnovna Studija: Osnaživanje manjinskih zajednica na Kosovu protiv Nasilja Zasnovanog na Rodnoj Pripadnosti*. Fond Ujedinjenih Nacija za prestanak nasilja protiv žena. Avgust 2014, 26, dostupan na https://ecmikosova.org/publication/baseline-study-empowering-minority-communities-in-kosovo-against-gender-based-violence/

[11] ZZNP, strana 3.

[12] Tužilački Savet Kosova. *Regulisanje mandata, strukture i funkcionisanje kancelarije za zaštitu žrtava i pružanje pomoći*, član 2, dostupna na http://www.psh-ks.net/repository/docs/REGULATION_FOR_THE__MANDATE,_STRUCTURE_AND_FUNCTION_OF_THE_VPAO.pdf

[13] *Ustav Republike Kosovo,* Poglavlje II, dostupan na http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Constitution1%20of%20the%20Republic%20of%20Kosovo.pdf

olakšavanje okolnosti.[14] Ostali zasebni zakoni za različita pitanja (materijalni zakoni) kao što su Krivični Zakon, Zakon o Porodici, Zakon o Nasleđivanju, Zakon o Društvenim i Porodičnim Uslugama, Zakon o Zdravlju itd. regulišu određene aspekte prava strana uključenih u slučajevima NZRP/NP.[15]

Prema ZZNP, mere zaštite koje će biti primenjene protiv počinioca su: psiho-socijalan tretman, zabrana prilaska žrtvi nasilja u porodici, zabrana uznemiravanja osoba izloženih nasilju, izbacivanje iz stana, kuće ili drugih stambenih prostorija, medicinsko lečenje zavisnosti od alkohola i zavisnosti od psihotropnih supstanci i zaplena sredstva kojim je bio počinjen akt nasilja.[16] Mere zaštite koje će biti primenjene protiv žrtve nasilja su: pružanje pratnje žrtvi nasilja, mere zaštite imovine, izdavanje relevantnog naloga za zaštitu i krivično gonjenje zbog akata NZRP/NP koji čine krivično delo kažnjivo Krivičnim Zakonikom i krivično gonjenje Zakonikom o Krivičnom Postupku.[17]

V. NEDOSTACI U USVOJENOM PRAVNOM OKVIRU I TRENUTNO RASPOLOŽIVIM INSTITUCIONALNIM MEHANIZMIMA

Kosovski pravni okvir koji se odnosi na NZRP/NP je prilično sveobuhvatan, međutim ostali su neki izazovi u njegovom sprovođenju, naročito u oblasti zaštite NZRP/NP, pristupa pravdi, rehabilitaciji i reintegraciji žrtava NZRP/NP. Aktivnosti učinjene u oblasti povećanja svesti među muškarcima i dečacima u cilju transformisanja rodnih usluga nisu zadovoljavajuće. [18]

U manjinskim oblastima (Kosovo Polje; Uroševac; Gračanica i Severna Mitrovica), žene iz maniina se suočavaju sa jezičkim, društvenim i političkim preprekama u pristupu postojećim uslugama prevencije i tretmana NZRP/NP. Ponekad se dogodi da relevantni zvaničnici nisu osetljivi prema polovima i nisu dovoljno obučeni da pruže adekvatnu pomoć žrtvama NZRP/NP, koja je predviđena zakonom.

Policija - proces intervjuisanja žrtava NZRP/NP nije usaglašen sa tehnikama intervjuisanja i identifikovanja slučajeva nasilja u porodici. Često službenici odgovorni za istragu ne odaberu pravo mesto za intervju, ne ispoljavaju dovoljnu pažnju kada žrtvi postavljaju osetljiva pitanja i ne uspevaju da obezbede da intervju bude sproveden nasamo.

[14] ZZNP, član 1.
[15] Agencija za rodnu ravnopravnost, Kabinet Premijera. *Komentari na Zakon br. 03/L-182 o Zaštiti od Nasilja u Porodici* (u daljem tekstu "Komentari na ZZNP'). Priština, 2014, str. 26.
[16] ZZNP, članovi 4, 5, 6, 7, 9, 10.
[17] ZZNP, članovi 8, 11, 17, 26; Komentari na ZZNP, str. 27.
[18] *Rodni Profil Države*, str. 2.

Centri za socijalni rad – proces decentralizacije stvorio je teškoće u pružanju usluga za sve zajednice. Žrtve NZRP/NP ne tretiraju se kao specifična grupa za svrhu socijalne pomoći i odobravanje budžeta za hitne potrebe i potrebe reintegracije.[19]

Skloništa ili sigurne kuće – nastavljaju da poseduju širok opseg ograničenja, uključujući izazove u održivostima i ljudskim resursima. Žrtve NZRP/NP obično ostaju tamo određeno vreme a nakon toga su u obavezi da se vrate u zajedničko domaćinstvo sa počiniocem. Skloništa i sigurne kuće nisu opremljene potrebnim finansijskim i ljudskin sredstvima za osnaživanje žrtava NZRP/NP koje borave u njima, da bi one razvile sposobnosti samoodržavanja i znanja potrebna da bi one preživele kada napuste sklonište/sigurnu kuću. Pored toga, usluge skloništa nisu dostupne ženama iz manjinske Srpske zajednice u njihovim opštinama (pokušaji formiranja skloništa u Gračanici i Severnoj Mitrovici su u toku). Te žene se često osećaju nesigurnim da budu primljene u skloništa koja se nalaze u Prištini ili Južnoj Mitrovici, kojima rukovode zaposleni iz Albanske zajednice.

Sudovi – ponekad relevantni sudovi ne deluju brzo u cilju sprečavanja nasilja. U slučaju *Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog Saveta Kosova*, Ustavni sud je utvdio da je došlo do kršenja prava na život u ime Diane Kastrati. Ona je od Opštinskog suda u Prištini zatražila izdavanje naloga o pružanju zaštite. Sud nije odgovorio na njeh zahtev na način predviđen zakonom, zbog čega je Diana bila ubijena od strane njenog supruga.[20] Još jedna crna mrlja na trenutno krhkoj situaciji u kojoj se nalazi vladavina prava na Kosovu je brutalno ubistvo Zejnepe Bytyçi-Berisha, nakon čega je naciji bila poslata hitna poruka da preduzme hitnu akciju u cilju ponovne procene efikasnosti pruženih mera prevencije i zaštite u slučajevima NZRP i NP.[21]

Generalno gledano, izdavanje naloga za pružanje zaštite je otežano nedostatkom policijske istrage i osnaživanja uticajem koji su počinioci imali na sudije i tužioce, itd. posledica takvog nemara ili kašnjenja od strane sudova može biti fatalna, kada ne može doći ni do kakvog ispravljanja početne situacije. Čak šta

[19] *Studija o dimenzijama nasilja u porodici – Nasilje zasnovano na rodnoj pripadnosti u opštinama na Kosovus: Dragaš,Djakovicai Gnjilane*. UNICEF: 2013

[20] Presuda Ustavnog suda Kosova u slučaju br. KI 41/12: *Gezim i Makfire Kastrati protiv Opštinskog suda u Prištini i Sudskog Saveta Kosova*, Ref.br.:AGJ361/13, Priština, 26. februar 2013, dostupna na; http://www.gjk-ks.org/repository/docs/gjkk_ki_41_12_ang.pdf

[21] BIRN Kosovo, *OSBE e Zhgënjyer me Reagimin e Institucioneve Ndaj Rastit të Zejnepe Bytyqit*, dostupna na http://live.kallxo.com/sq/MTL/OSBE-e-Zhgenjyer-me-Reagimin-e-Institucioneve-Ndaj-Rastit-te-Zejnepe-Bytyqit-9599; KOHA, *Viktima e burrit*, dostupna na; http://koha.net/?id=27&l=81943; Anadolu Agency, *Kosovë: Gratë në Kosovë thonë "Mjaftë më!"*, dostupna na; http://aa.com.tr/sq/jeta/kosov%C3%AB-grat%C3%AB-n%C3%AB-kosov%C3%AB-thon%C3%AB-mjaft%C3%AB-m%C3%AB-/481320

više, sudovi u Severnoj Mitrovici deluju u skladu sa zakonima Republike Srbije i uopšte ne prihvataju slučajeve nasilja u porodici. Žrtve nasilja iz Srpske zajednice oklevaju da sa tim slučajevima upoznaju sud u Južnoj Mitrovici.[22]

Kancelarija za zaštitu žrtava i pružanje pomoći – većina potencijalnih i stvarnih žrtava NZRP/NP nije upoznata sa postojanjem tog mehanizma.

VI. PREPORUKE

ECMI Kosovo daje sledeće preporuke Vladi Kosova (pod RSBUN 1244/1999) i svim relevantnim akterima koji su posvećeni radu na stvaranju bezbednog i rastućeg prijateljskog okruženja za sve žene i devojke iz manjinskih zajednica na Kosovu:

(1) Snažnija politička volja i izdvajanje odgovarajućih budžetskih sredstava je neophodno za obezbeđivanje **potpunog i efikasnog sprovođenja postojećeg pravnog okvira**, naročito kada se radi sa žrtvama NZRP/NP iz dvostruko ugroženih manjinskih zajednica.

(2) Detaljne tehnike intervjuisanja i identifikovanja slučajeva nasilja u porodici biće izrađene od strane Ministarstva Unutrašnjih Poslova, da bi se omogućio rad policajaca unutar jedinice za borbu protiv nasilja zasnovanog na rodnoj pripadnosti. Relevantni **pripadnici policije** treba da budu istrenirani **da primene pristup bez predrasuda tokom intervjua i da obezbede poverljivost prikupljenih informacija.**

(3) Ministarstvo Rada i Socijalnog Staranja obezbediće veća budžetska sredstva za hitne potrebe i potrebe reintegracije žrtava NZRP/NP, da bi one **bile tretirane kao specifična grupa radi socijalne i/ili druge vrste pomoći** koja će biti pružena od strane Centara za Socijalni Rad.

(4) **Formiranje skloništa ili sigurnih kuća u Gračanici i Severnoj Mitrovici** treba da bude razmotreno kao **hitna potreba** za žene iz manjinske Srpske zajednice koje su žrtve NZRP/NP. Trenutno postojeća skloništa ili sigurne kuće treba da budu **opremljene potrebnim finansijskim i ljudskim resursima namenjenim za osnaživanje žrtava NZRP/NP smeštenih u njima kroz pružanje stručnih treninga**, sa

[22] Osnovna studija ECMI Kosovo, str. 27.

ciljem razvijanjau njihovih sposobnosti samoodržavanja i znanja potrebnog da prežive kada napuste sklonište/sigurnu kuću.

(5) **Sudovi treba da zauzmu pristup orijentisan prema žrtvi prilikom procenjivanja da li relevantan nalog za pružanje zaštite treba da bude izdat ili ne.** Prevencija je uvek važnija od tretmana. Pored toga, sudovi treba da nametnu najveću raspoloživu kaznu počiniocima NZRP/NP, predviđenu zakonom.

(6) Svest treba da bude povećana da bi **potencijalne žrtve NZRP/NP bile informisane o postojanju kancelarije za zaštitu i pružanje pomoći žrtvama** kao važnog i efikasnog izvora pomoći.

(7) Potrebno je veće investiranje u **aktivnosti povećanja svesti i osnaživanje kroz obrazovanje žena i devojaka iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, radi sprečavanja ranih i prisilno sklopljenih brakova**, koji prevladavaju u njihovim zajednicama.

(8) Inovativni koraci treba da budu preduzeti u borbi protiv NZRP/NP kroz **razvijanje i sprovođenje strategija rada sa muškarcima i dečacima u cilju transformisanja rodnih uloga.**

Kontakt detalji ECMI Kosovo

Ul. Nëna Terezë br. 41, stan 29
10000 Prishtinë/Priština, Kosovo
Tel. +381 (0) 38 224 473

Ul. Kralja Petra I 183a,
38220 Severna Mitrovica, Kosovo
Tel. +381 (0) 433 10 40

Email: info@ecmikosova.org
Web: ecmikosova.org